

3 Samene

“ Vi kommer ingenstans ifrån. Vi samer har alltid funnits här, långt innan någon annan ... ”

Johan Tuuri

I detta kapitlet skal du lære

- om samenes kamp for sine rettigheter
- hvordan samene lever i dag
- hva Sametinget er

Samene er en egen folkegruppe. De har hatt en levemåte som har vært forskjellig fra andre folk i landet. Samene har måttet kjempe hardt for å beholde sin måte å leve på. I dag bor og lever de fleste samer som andre folk, men de er stolte av sin kultur og vil ta vare på sine tradisjoner. Det fins et eget sameting som jobber spesielt med saker som er viktige for samene.

Ett folk i fire land

Samene er ett folk, men de bor i fire land. Det bor samer i Norge, Sverige, Finland og Russland. Området som samene bor i kalles Sápmi på samisk. På norsk ville vi si Sameland. Samene var de første menneskene som bosatte seg i dette området.

Sitatet på side 41 er skrevet av en samisk forfatter som het Johan Tuuri. Og, som sitatet sier, vet vi at samene har bodd her lenge. Allerede i år 98 e.Kr. skrev en romersk historiker om dem.

Samene er en urbefolkning.

En urbefolkning er en folkegruppe som har vært i et område før andre har bosatt seg der, men som ikke lever i en egen stat.

Samene bor i fire land.

Samene er en urbefolkning.

Kart over Sápmi/Sameland og noen utvalgte stedsnavn.

Mange samer drev med reindrift før, og noen gjør det fortsatt.

Samisk levemåte

Fra gammelt av levde samene av alt naturen kunne by på. De var et fangst- og jegerfolk. De ville være der hvor de kunne få god fangst, og derfor flyttet de fra sted til sted. Boligene deres var lavvoer, som er store telt, eller jordgammer. Etter hvert fikk mange samer store flokker av reinsdyr. De ble reindriftssamer. Andre levde av fiske og jordbruk.

Flere eksempler på samisk levemåte er egen klesdrakt, eget språk, egen religion og egen musikk. I kapittel 7 kan du lese mer om samenes historie.

Samene levde av jakt og fiske.

Samene har hatt en egen måte å leve på.

Samenes kamp

Samene har kjempet for å beholde sin levemåte.

Mange samer mente at utbyggingen av Altavassdraget var et overgrep mot samene.

Samene har vært nødt til å kjempe for å få beholde sitt språk og sin måte å leve på. De som styrte i landene der samene bor, ville at samene skulle leve akkurat slik som alle andre. De ville uttrykke det som var spesielt for samene. Samene fikk ikke beholde den gamle religionen sin. Mange samer som er voksne i dag opplevde at det var forbudt å snakke samisk på skolen og i kirken. Rundt 1950 var det forbudt å joike på skolene i Karasjøk. De samene som ville eie jord, måtte kunne snakke, lese og skrive norsk. Eiendommene deres måtte ha norske navn.

Mange samer har kjempet for sine rettigheter. Det har ført til at flere ting har endret seg.

Samene i dag

Det bor mer enn 60 000 samer i de fire landene i dag. Samene har felles flagg, felles nasjonaldag og felles nasjonalsang selv om de bor i fire forskjellige land.

Omtrent halvparten av alle samene bor i Norge. Selv om det samiske området er nord i Norge, bor det samer i mesteparten av landet.

I dag bor og lever samer som andre folk. I de samiske områdene er det fortsatt noen som driver med reindrift, men det er ikke så mange som før. En del samer jobber med turisme, og noen lager samisk kunsthåndverk. Mange driver jordbruk eller fiske. Ellers finner vi samer i alle yrker.

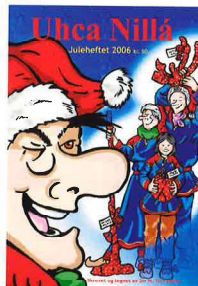
Samene har rett til å bruke sitt eget språk i dag. Samiske barn kan lære sitt eget språk på skolen, og lærere kan utdanne seg til å undervise i samisk. Det blir utgitt aviser og bøker på samisk. I Norge har vi samisk barne-tv og samiske nyheter i radio og på tv. Det er mange i dag som synes det er viktig at samene får beholde sine spesielle tradisjoner.

Det samiske flagget representerer blant annet trollrommen, solguden og de samiske fargene.

Det bor samer i Norge, Sverige, Finland og Russland.

Det bor flest samer i Norge.

Det er lov å bruke samisk språk i dag.

Sametinget

Norge fikk sitt sameting i 1989.

Et resultat av at samene har kjempet for sine rettigheter, er at tre av landene har fått sitt eget sameting. Finland fikk sitt i 1973, Norge i 1989 og Sverige i 1993.

I Norge blir det holdt valg til Sametinget samme dag som det er stortingsvalg. Samene velger 39 representanter til Sametinget. Det samiske området er delt i 13 valgkretser, og det blir valgt tre representanter fra hver valgkrets. De som er over 18 år og står i samemantallet, har stemmerett.

Sametinget ble åpnet av Kong Olav 5.

Visste du at...

- Den første samiske stortingsrepresentanten het Isak Saba. Han ble valgt inn på Stortinget i 1906.
- Mellom 1920 og 1960 ble det ikke utgitt en eneste skolebok på samisk i Norge.
- Samenes nasjonaldag er 6. februar.

Sametingsbygningen i Karasjok.

Sametinget skal jobbe med saker som er viktige for samene. Til nå har det blant annet jobbet med saker som handler om reindrift, samisk språk, samisk kirkeliv og samisk helsetjeneste. Sametinget skal uttale seg og gi råd til Stortinget i saker som er viktige for samene. Sametinget skal også fordele penger fra staten til ulike samiske organisasjoner.

Det er valgt et råd som skal lede og drive Sametinget. I rådet sitter sametingspresidenten, visepresidenten og tre andre medlemmer.

Sametinget jobber med saker som er viktige for samene.

Noen samiske ord:

God dag

N – Buorre Beavivi
S – Buerie biejjie
L – Buoris

Jeg heter ...

N – Mu namma lea ...
S – Muv nomme ...
L – Muv namma l ...

Hvor gammel er du?

N – Man boaris don leat?
S – Man báeries datne?
L – Man vuoras la (dån)?

Jeg elsker deg

N – Mun ráhkistan du
S – Manne datnem eahtsam
L – Mån æhtsáv du

Fakta om

Samisk språk

Det fins mange samiske dialekter. Ikke alle forstår hverandre. Tre av de mest vanlige dialektene er nordsamisk (N), sørsamisk (S) og lulesamisk (L).

Oppgaver

Les og svar...

- 1 I hvilke land bor det samer?
- 2 Hva er en urbefolkning?
- 3 Hvorfor måtte samene kjempe for sin levemåte?
- 4 Hvordan bor samene i dag?
- 5 Hva slags arbeid har samer i dag?
- 6 Når ble Sametinget i Norge åpnet?
- 7 Hvilke andre land har et sameting?
- 14 Lag spørrekort med svar på baksiden til dette kapitlet.
- 15 Gå inn på <http://globus.cappelen.no> og løs oppgavene til dette kapitlet.

Gå videre...

- 16 Lag en digital presentasjon. Velg tema:

Samenes kamp
Mer om samisk språk
Samisk kunsthåndverk
Samisk skole og utdanning

- 17 Finn eksempler på joik eller annen samisk musikk. Spill for klassen.

Gjør og lær...

- 8 Lag en presentasjon med tekst og bilder, der du viser det spesielle i samisk levemåte.
- 9 Tegn det samiske flagget og forklar hva det representerer.
- 10 Prøv å lære deg noen ord på samisk. Øv sammen med noen.
- 11 Fortell om noe av det som ble gjort for å uttrykke samenes levemåte.
- 12 Lag en oversikt over noe av det samenes kamp har ført til.
- 13 Lag en informasjonsplakat om Sametinget.